

กลยุทธ์การเปลี่ยนศาสนาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์
ในหมู่ชาวม้งในเอเชียอาคเนย์
Conversion Strategy of Protestant Missionary among
the Hmong in Southeast Asia

ประสิทธิ์ ลีปรีชา

Prasit Leepreecha

ภาควิชาสังคมศาสตร์กับการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์

Department of Social Science and Development, Faculty of Social Sciences

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Email: leesia2009@gmail.com

Received: *October 21, 2025* Revised: *December 17, 2025* Accepted: *December 19, 2025*

บทคัดย่อ

มิชชันนารีชาวตะวันตกเริ่มเข้าถึงชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศลาวและไทยช่วงต้นคริสต์ทศวรรษ 1950 อันเป็นผลจากการถูกขับออกจากประเทศจีนภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี 1949 มิชชันนารีหลายคนได้ทำการถ่ายภาพ ส่งจดหมายกลับบ้าน และบางคนได้เขียนและตีพิมพ์ประวัติส่วนตัวที่เน้นประสบการณ์การเผยแพร่ศาสนา หนึ่งในประเด็นร่วมที่พบในแหล่งข้อมูลดังกล่าวคือกลยุทธ์การเปลี่ยนศาสนาที่มิชชันนารีใช้ ซึ่งประกอบด้วย การแสดงอำนาจเหนือความเชื่อท้องถิ่น การทดแทนวัตถุบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยสัญลักษณ์ของคริสเตียน การให้บริการจ่ายยารักษาโรค การสอนให้อ่านออกเขียนได้ และการให้บริการหอพักนักเรียน ผู้เขียนนำเสนอว่ากลยุทธ์ดังกล่าวมีนัยของการแสดงถึงอำนาจของศาสนาคริสต์เหนือความเชื่อท้องถิ่น กับทั้งเป็นการนำเอาความมีอารยธรรมกว่าของชาวตะวันตกมาให้กลุ่มชนบนภูเขาที่ถูกมองว่ายังเป็นพวกป่าหลัง เนื้อหาในบทความนี้ได้จากการค้นคว้าสิ่งพิมพ์ ภาพถ่ายและจดหมายที่มิชชันนารีส่งกลับถึงโบสถ์ที่ต้น

ทาง ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950-1980 นอกนั้นเป็นข้อมูลจากการสังเกตการณ์อันยาวนานของ
ผู้เขียนและสัมภาษณ์เพิ่มเติม

คำสำคัญ: ศาสนาคริสต์; การเปลี่ยนศาสนา; กลยุทธ์; ม้ง; เอเชียอาคเนย์

Abstract

Western Christian missionaries had begun to work with highland peoples since early 1950s, due to their escape from China after the revolution in 1949. Many western missionaries had taken photos while a few had published autobiography, based on their main aim for converting the target populations. One main issue exists in those photos and autobiographies is the conversion strategies of western missionaries among the highland ethnic Hmong in Laos and Thailand. Those include challenge over local spirits, replacing spirit objects with Christian images, medical service, literacy instruction, and operating Christian hostel for students. It is my argument that such strategies symbolize the exercise of more powerful Christianity, as a world religion, over the local Hmong beliefs and bringing western civilization to the primitive tribe. Contents in this article base on the existing publications and photos of western Christian missionaries among the ethnic Hmong in Laos and Thailand, during 1950s-1980s. In addition, I draw information from interviews and long-term observation.

Keywords: Christianity; conversion; strategy; Hmong; Southeast Asia

1. บทนำ

ศาสนาคริสต์เป็นหนึ่งในศาสนาหลักของโลกที่มีผู้นับถือมากที่สุด คือประมาณ 2.4 พันล้านคน หรือร้อยละ 31 ของประชากรโลก รองลงมาคือศาสนาอิสลาม ฮินดูและพุทธ (Wasserman, 2024) ศาสนาคริสต์กำเนิดขึ้นในเอเชียตะวันตกกลาง แต่ได้รับการสืบทอดและเผยแพร่ในวงกว้างโดยชาวยุโรป จากนั้นจึงแผ่ขยายไปยังภูมิภาคอื่นของโลก โดยเฉพาะในบริบทของการล่าอาณานิคมในยุคแรกที่อาณาจักรสเปนและโปรตุเกสมีบทบาทอย่างมาก ยุคแรกเป็นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นหลัก ศาสนาคริสต์ถูกเผยแพร่เคียงบ่าเคียงไหล่กับฝ่ายอาณาจักร (empire) และการแสวงหาประโยชน์ทางการค้า เริ่มเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในการเผยแพร่ศาสนา กษัตริย์จอห์นที่สองแห่งโปรตุเกสได้ขอให้องค์สันตะปาปาตัดสินเรื่องเส้นแบ่งการเผยแพร่ศาสนาในแถบแอตแลนติก มีการลงนามในสนธิสัญญา Tordesillas เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ. 1494 กำหนดว่าในพื้นที่ซึ่งยังไม่ถูกค้นพบนั้น ตั้งแต่ขั้วโลกเหนือจรดใต้ ให้ยึดเส้น 370 ลีส์¹ จากเกาะ Cape Verde ฝั่งตะวันออกให้เป็นส่วนของโปรตุเกส ฝั่งตะวันตกให้เป็นของสเปน (Menez, 2025) ภายหลังจากที่มาร์ติน ลูเธอร์ ประกาศคัดค้านสำนักสันตะปาปาในปี ค.ศ. 1517 อันเป็นจุดเริ่มต้นที่นิกายโปรเตสแตนต์แยกตัวออกมาจากนิกายโรมันคาทอลิก ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนา ระหว่างสองนิกายนี้อยู่นาน การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ออกไปนอกสังคมยุโรปของนิกายโปรเตสแตนต์จึงยังไม่ได้ดำเนินการจนกระทั่งหลังยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 (ประสิทธิ์ 2004ข) หนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่มีชนชั้นรีประสพผลสำเร็จอย่างมากในการเปลี่ยนให้มานับถือศาสนาคริสต์คือชนพื้นเมืองหรือชนกลุ่มน้อยในภูมิภาคต่างๆ ของโลก รวมถึงชาวม้งในเอเชียอาเนย์ด้วย

มิชชันนารีชาวตะวันตกเริ่มเข้าถึงชุมชนชาวม้งในพื้นที่ตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนเมื่อปี ค.ศ. 1896 มิชชันนารีชื่อ Samuel Clarke เข้าถึงกลุ่มชาวเหมียวที่เมืองกุ้ยหยาง Clarke จึงได้ตั้งศูนย์เผยแพร่ศาสนาคริสต์ขึ้นที่ฟางไฮ และทำการเผยแพร่ศาสนาในชุมชนชาวเหมียวที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกุ้ยโจว กับทั้งในพื้นที่ที่เป็นเขตติดต่อกับมณฑลยูนนาน (Clarke, 1911 และ Tapp, 2009) ที่มณฑลยูนนาน Samuel Pollard ที่เป็นมิชชันนารีชาวอังกฤษ สังกัด London Missionary Society เริ่มเข้าติดต่อสัมพันธ์กับชาวหัวเหมียว (Hua Miao – Flowered Miao) หรือต้าหัวเหมียว (Ta Hua Miao

¹ 1 ลีเท่ากับ 3 ไมล์

– Greater Flowered Miao ในเขตเซาตัง (Zhaotong) ทางตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลยูนนาน เมื่อปี ค.ศ. 1899 ทั้ง Clarke และ Pollard ได้ทำพิธีศีลล้างบาปแก่ชาวเหมียวที่ละหลายร้อยคนในแต่ละพื้นที่ที่ตัวเองไปเยี่ยม ในปี ค.ศ. 1932 China Inland Mission ประมาณการณ์ว่าร้อยละ 70 ของประชากรชาวฮั่วเหมียวซึ่งมีทั้งหมด 300,000 คนเป็นคริสเตียน (Tapp, 2009) นอกจากนั้นแล้ว ยังมีกลุ่มมิชชันนารีคณะ China Inland Mission, Baptists และ Seventh Day Adventists ทำงานเผยแพร่งานศาสนาแก่ชาวเหมียวกลุ่มย่อยอื่นๆ ด้วย (Pollard, 1919 และ Tapp, 1989) ทั้งนี้ การเผยแพร่งานศาสนาคริสต์ในประเทศจีนโดยมิชชันนารีชาวตะวันตกต้องเผชิญกับปัญหาครั้งใหญ่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี ค.ศ. 1949 โดยการนำของเหมาเจ๋อตุงที่เปลี่ยนมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ ชาวต่างชาติทั้งหมดได้เดินทางออกนอกประเทศ

ในประเทศเวียดนาม บาทหลวงซาวินา (Francois Marie Savina) เป็นมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงในการทำงานเผยแพร่งานศาสนาและเขียนประวัติศาสตร์ม้งในเวียดนาม (Savina, 1920) นอกจากนั้นแล้ว Jean Michaud (2004) ยังพบว่าระหว่างปี ค.ศ. 1895-1920 ยังมีมิชชันนารีคนอื่นๆ ของนิกายโรมันคาทอลิกจากฝรั่งเศสทำการเผยแพร่งานศาสนาในบริเวณรอยต่อประเทศเวียดนามและจีนด้วย เช่นเดียวกับกรณีของประเทศจีน บทบาทของมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสในหมู่ชาวม้งที่ประเทศเวียดนามได้สิ้นสุดลงในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสแพ้สงครามต่อกองทัพเวียดนามที่เดียนเบียนฟูเมื่อปี ค.ศ. 1954 แล้ว ต้องถอนตัวออกจากอินโดจีนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (Culas and Michaud, 1997)

ที่ประเทศลาว บาทหลวง Yves Bertrais เริ่มเข้าไปใช้ชีวิตอยู่และเผยแพร่งานศาสนาแก่ชาวม้งที่บ้านกิวกะจำ (Roob Nyuj Qus) ทางทิศใต้ของตัวเมืองหลวงพระบาง เมื่อวันที่ 17 เมษายน 1950 (T.P. Nyiaj Pov, 1991) ในเดือนและปีเดียวกัน Edward Roffe มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ชาวอเมริกัน กับนายเค่งที่เป็นชาวม้งและเป็นนักศึกษาพระคริสตธรรมคัมภีร์ที่หลวงพระบาง ได้เริ่มเข้าถึงชาวม้งที่แขวงเชียงขวาง แต่ต่อมามีมิชชันนารีครอบครัวของ Ted และ Ruth Andrianoff ได้กลายเป็นครอบครัวที่มีบทบาทอย่างสูงในการเปลี่ยนให้ชาวม้งในพื้นที่เชียงขวางมานับถือศาสนาคริสต์ ตามมาด้วย George Barney (Andrianoff and Andrianoff, 2000; Barney, 1957) คุณูปการอย่างหนึ่งของมิชชันนารีในประเทศลาวคือการสร้างระบบตัวเขียน Romanized Popular Alphabet (R.P.A.) ให้ชาวม้งเมื่อปี ค.ศ. 1953 (T.P. Nyiaj Pov, 1991)

ในประเทศไทย มิชชันนารีชาวตะวันตกเริ่มเข้ามาเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวม้งตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1950 นั่นคือปี ค.ศ. 1951 Don Rulison แห่งคณะ China Inland Mission (CIM) ได้รับมอบหมายให้ทำงานกับชาวม้งที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขณะที่คูสามีภรรยา Otto และ Adri Scheuzger เริ่มเข้าทำงานเผยแพร่ศาสนากับชาวม้งที่บ้านห้วยเหลียง (Dlej dlaag) ในจังหวัดตาก เมื่อปี ค.ศ. 1953 ส่วนในหมู่บ้านม้งที่ตั้งอยู่ระหว่างเขตรอยต่อของจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย Ernest Heimbach และ Don Rulison ได้ทำการสำรวจและปักหลักเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านต่างๆ ที่บริเวณต้นน้ำเข็ก เมื่อปี ค.ศ. 1953 เช่นเดียวกับที่จังหวัดพะเยาและน่าน Garland Bare ได้ทำการสำรวจและตั้งฐานการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ กับตั้งเป็นหอพักนักเรียนชาวเขาขึ้นที่อำเภอปัว จังหวัดน่านในปีเดียวกันนั่นเอง และต่อมา Imogene Williams ได้รับหน้าที่ดูแลหอพักและการเผยแพร่ศาสนาแทน นอกนั้นยังมีมิชชันนารีที่เข้าเผยแพร่ศาสนาในชุมชนม้งที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและอื่นๆ ด้วย (ประสิทธิ์ สปิรชา, 2559)

มิชชันนารีชาวตะวันตกสายโปรเตสแตนต์ส่วนหนึ่งที่เคยเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่ชาวม้งในประเทศลาวและไทยได้ถ่ายรูปขณะทำการเผยแพร่ศาสนากับเขียนประวัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ข้อมูลดังกล่าวนับเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการทำความเข้าใจกลยุทธการเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีเหล่านั้น ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตแม้ว่าจะเป็นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในช่วงหลังยุคอาณานิคม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950 ถึง 1980 แต่วิถีคิดและกลยุทธของมิชชันนารีสายโปรเตสแตนต์เหล่านั้นล้วนได้รับอิทธิพลจากลัทธิอาณานิคม (colonialism) เป้าหมายคือการเข้าไปเปลี่ยนให้ชาวม้งหันมานับถือศาสนาคริสต์ ดังนั้น แนวคิดการเปลี่ยนแปลงศาสนา (religious conversion) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงศาสนาที่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำการหรือผู้เผยแพร่ศาสนา มักถูกนำมาใช้ทั้งในมิติของยุทธศาสตร์และกลยุทธการเผยแพร่ศาสนาหรือการเปลี่ยนให้ผู้คนมานับถือศาสนาหลัก กล่าวคือในมิติของยุทธศาสตร์การเปลี่ยนศาสนา มักเป็นการอธิบายถึงภาพรวมของการเปลี่ยนให้ผู้คนไปนับถือศาสนาหลัก โดยเฉพาะศาสนาคริสต์ ดังตัวอย่างยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาของนิกายโรมันคาทอลิกของแต่ละประเทศซึ่งมีความแตกต่างกันไป กล่าวคือยุคต้นของการล่าอาณานิคม โปรตุเกสได้สร้างอาณาจักรทางการค้าภายใต้ดินแดนอาณานิคมที่ไม่กว้างใหญ่นัก ยุทธศาสตร์หลักในการเปลี่ยนศาสนาคือการกดดันการนับถือศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่น ทำการขับไล่ชนชั้นสูงที่ต่อต้าน แล้ว

สร้างชุมชนคริสเตียนที่ประกอบด้วยผู้คนที่เป็นลูกหลานเลือดผสมระหว่างยุโรปกับคนท้องถิ่น และคนที่ได้รับการเปลี่ยนศาสนาแล้วซึ่งเป็นชนชั้นล่างของสังคมท้องถิ่น ในทางตรงกันข้าม สเปนพยายามปลูกถ่ายศาสนาคริสต์และกระบวนการศิวิไลซ์ที่เป็นรูปแบบของสเปน การกดขี่อย่างโหดร้ายของเจ้าผู้ครองอาณานิคมด้วยการฆ่าผู้นำชนพื้นเมืองในอเมริกาเหนือและลาตินอเมริกา ทำให้มิชชันนารีต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของชนพื้นเมืองที่เหลือ นับตั้งแต่นั้นมา มิชชันนารีจึงกลายเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสูงในการปกป้องชนพื้นเมืองจากการละเมิดของคนผิวขาวและรัฐบาลเจ้าอาณานิคม มิชชันนารีได้ยกเลิกระบบทาสและการบังคับให้ผู้คนในท้องถิ่นเปลี่ยนศาสนา มิชชันนารีกลายเป็นทั้งผู้สร้างความศิวิไลซ์และผู้ปกป้องชนพื้นเมือง (อ้างในประสิทธิ์ สิปรีชา, 2559)

ขณะที่เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสที่ครอบครองด้านตะวันออกของแคนาดากลับตรงกันข้ามกับสเปน เนื่องจากเป้าหมายหลักของรัฐบาลเจ้าอาณานิคมคือเข้าครอบครองคือเพื่อการค้าและผลประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก จึงเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับชนพื้นเมืองน้อยมาก ดังนั้น มิชชันนารีจึงวางยุทธศาสตร์ในการเข้าถึงชนพื้นเมืองด้วยการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่กับชาวบ้าน ปรับตัวเข้ากับชนพื้นเมือง สอนและเปลี่ยนศาสนาแก่ชนพื้นเมืองเป็นรายบุคคล กับการทำพิธีกรรมในโบสถ์ ในขณะที่ยังอนุญาตให้คนที่ถูกเปลี่ยนศาสนาแล้วคงความเป็นชนพื้นเมืองอยู่ อีกซีกหนึ่งของโลก คือในอินโดจีน(ปัจจุบันคือเวียดนาม ลาวและกัมพูชา) มิชชันนารีที่มากับผู้ปกครองในระบอบเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสได้ถูกฆ่าและขับไลโดยคนในพื้นที่ ดังนั้น มิชชันนารีจึงวางยุทธศาสตร์ด้วยการทำงานผ่านตัวแทนของชนพื้นเมืองในท้องถิ่น จัดลำดับความสัมพันธ์ให้พวกเขาเข้ามาอยู่ภายใต้โครงสร้างของศาสนา ยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้ส่งผลสำเร็จต่อการเปลี่ยนศาสนาแก่ผู้คนในท้องถิ่นนับพันคน ขณะเดียวกันก็มีการสร้างสมาคมเผยแพร่ศาสนาต่างแดน (Foreign Mission Society) ที่กรุงปารีส แล้วทำการคัดเลือกคนจากท้องถิ่นที่ประเทศใต้อาณานิคมมาฝึกอบรมเพื่อให้กลับไปเป็นผู้นำในการเผยแพร่ศาสนาและโบสถ์ท้องถิ่น นโยบายดังกล่าวประสบผลสำเร็จอย่างมาก (อ้างในประสิทธิ์ สิปรีชา, 2559)

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะนิกายโรมันคาทอลิก เน้นกระบวนการหลอมรวมเข้ากับชนพื้นเมือง (indigenization) มากขึ้น นั่นคือการปรับตัวเข้ากับรูปแบบทางวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของท้องถิ่น เพราะได้บทเรียนจากการเผชิญกับความเข้มแข็งของศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างอินเดีย จีน และญี่ปุ่น ยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาคริสต์จึงเน้นการจัดการศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลง

ศาสนาและสร้างกระบวนการหลอมรวมทางสังคมแบบยุโรป มีการแปลพระคัมภีร์ การตีพิมพ์หนังสือ การใช้ภาษาท้องถิ่น และคัดเลือกชนพื้นเมืองมาฝึกอบรมให้เป็นผู้สอนศาสนา ในทางตรงกันข้าม ที่ทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนายังคงเน้นการครอบงำ นั่นคือการเทศนาสั่งสอน การชักชวนคนที่ได้รับการเปลี่ยนศาสนาเข้ามาโบสถ์ และการสร้างเมืองคริสเตียน แยกชนพื้นเมืองที่นับถือศาสนาคริสต์ออกจากญาติพี่น้องและคนผิวขาวที่ไม่ได้เป็นคริสเตียน ปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้สร้างปัญหาและความขัดแย้งในสังคมอย่างมาก ต่อมาจึงได้ยกเลิกไปในที่สุด (Beaver, 1997) ยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ดังกล่าวเป็นลักษณะของภาพรวม ยังขาดการเจาะลึกถึงกลยุทธ์เฉพาะตัวบุคคลของมิชชันนารีชาวตะวันตกที่เข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในชุมชนชาติพันธุ์ในเอเชียอาคเนย์

ในมิติของ*การเปลี่ยนแปลงศาสนา* เป็นการอธิบายถึงกระบวนการอันนำมาซึ่งการเปลี่ยนความผูกพัน โลกทัศน์และอัตลักษณ์ทางศาสนา กระบวนการเปลี่ยนนั้นเป็นวิภาษวิธีการสถาปนาหรือเปลี่ยนความเชื่อที่ผู้คนนับถือ สามประเด็นที่นักมานุษยวิทยาซึ่งศึกษาการเปลี่ยนศาสนาให้ความสนใจคือ ความเชื่อมโยงระหว่างการเปลี่ยนแปลงศาสนากับความทันสมัย ผลที่เกิดตามมาจากการเปลี่ยนศาสนา และเน้นที่การเปลี่ยน ไม่ว่าจะเป็นการหลุดพ้นไปจากศาสนาเดิมหรือเน้นที่องค์ประกอบของความต่อเนื่อง นอกจากนี้แล้วงานศึกษาทางมานุษยวิทยายังให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนศาสนาสู่กระแสที่แตกต่างกันในศาสนาคริสต์ อิสลาม พุทธ ฮินดูและศาสนาใหม่อื่นๆ ขณะเดียวกันก็ยังมีการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการเปลี่ยนศาสนากับเพศสภาพ ภาษา การตลาด กระแสสื่อและการเมือง (Goorin, 2016)

การเปลี่ยนศาสนาเป็นกระบวนการที่ปัจเจกบุคคลรับเอาศาสนาหรือความเชื่อใหม่หรือเปลี่ยนความเชื่อที่มีอยู่ ซึ่งมักจะเป็นผลมาจากความเชื่ออย่างแรงกล้าส่วนบุคคล อิทธิพลของสังคม หรือความกดดันทางการเมือง แนวคิดนี้มีนัยสำคัญในบริบทของการล่าอาณานิคมของชาวยุโรปซึ่งมิชชันนารีและอำนาจอาณานิคมพยายามที่เผยแพร่ศาสนาไปสู่ผู้คนที่เป็ชนพื้นเมือง และมักโยงปฏิบัติการของการเปลี่ยนศาสนาเข้ากับกรอบคิดว่าด้วยการกลมกลืนทางวัฒนธรรมและลัทธิจักรวรรดินิยม (Fiveable, 2024) อย่างไรก็ตาม เป็นที่สังเกตว่างานศึกษาการเปลี่ยนศาสนาดังกล่าวนั้นเน้นการเปลี่ยนศาสนาในระดับที่เป็นภาพรวม ยังขาดการทำความเข้าใจปฏิบัติการในระดับปัจเจกบุคคลของผู้เผยแพร่ศาสนา ซึ่งเป็นกลยุทธ์หรือวิธีการอันหลากหลายที่มีมิชชันนารีชาวตะวันตกใช้ในการโน้มน้าวและเปลี่ยนศาสนาต่อชนพื้นเมืองหรือชนกลุ่มน้อย ซึ่งผู้เขียนบทความนี้ได้ทำการรวบรวมมาจากเอกสารสิ่งพิมพ์

และภาพถ่ายของมิชชันนารีสายโปรเตสแตนต์ที่พยายามเปลี่ยนศาสนาให้ชาวเมืองในประเทศลาวและไทยในยุคคริสต์ทศวรรษ 1950-1980

2. กลยุทธ์การเปลี่ยนศาสนาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในหมู่ชาวม้ง

กลยุทธ์การเปลี่ยนศาสนาในที่นี้ผู้เขียนหมายถึงวิธีการและกระบวนการที่มิชชันนารีแต่ละคนพยายามใช้ในการซึมซับ โน้มน้าว รวมถึงการบีบบังคับทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความศรัทธา ความเชื่อและตัดสินใจเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ดังในกรณีของชาวเหมียวในมณฑลกุ้ยโจวและยูนนานของประเทศจีน (Clarke, 1911; Pollard, 1919 และ Tapp, 2009) บทความชิ้นนี้ผู้เขียนจึงเน้นเฉพาะกรณีกลยุทธ์ที่มิชชันนารีชาวตะวันตกใช้เผยแพร่ศาสนาคริสต์ต่อชาวม้งในประเทศลาวและไทยเป็นหลัก ซึ่งมีทั้งหมดห้ากลยุทธ์ด้วยกัน ดังนี้

การแสดงอำนาจพระเยซูคริสต์เหนือความเชื่อท้องถิ่น

ที่ประเทศลาว Ted และ Ruth Andrianoff คู่สามีภรรยาชาวอเมริกันเชื้อสายรัสเซีย จากรัฐ New Jersey เริ่มทำงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในลาวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1947 ที่แขวงเชียงขวาง อยู่ที่นี่ได้สองปีก็เดินทางกลับอเมริกา เข้าสู่ปี ค.ศ. 2000 Ruth และลูกสาว คือ Jean Andrianoff ได้เขียนหนังสือและตีพิมพ์ประสบการณ์ของ Ted และ Ruth เมื่อคราวทำการเผยแพร่ศาสนาคริสต์กับชาวม้งที่เชียงขวาง เนื้อหาตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการแสดงอำนาจเหนือความเชื่อท้องถิ่นคือ

“ในฐานะที่เป็นหมอทรงของตูปี้ ลีฝง หัวหน้าผู้มีอำนาจของชนเผ่าม้ง หมัวเหยี้ยท้าว หมอทรงที่มีชื่อเสียงในเชียงขวาง บ้านของหมัวเหยี้ยว่างสำหรับให้เช่าในราคาที่ไม่แพงนักเพราะเป็นที่ล่ำลือกันว่ามีผีหลอก ไม่มีใครสามารถเข้าไปอยู่ได้แม้แต่คนเดียว พวกเขาบอกที่ไม่มีที่พักรักษาสำหรับครอบครัวนายเค่ง (เป็นชาวขมุและเป็นผู้ช่วยของ Ted และ Ruth Andrianoff) Ted และนายเค่งจึงตัดสินใจเช่าบ้านหลังนี้ ‘นี่เป็นสถานที่เยี่ยมมาก’ ทั้งสองเห็นร่วมกัน ‘มันจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าของเรามีอำนาจเหนือกว่าบรรดาผีร้ายทั้งหลาย’

เมื่อครอบครัวนายเค่งย้ายเข้าไปอยู่ในบ้าน เพื่อนบ้านเตือนว่า ‘บ้านหลังนี้มีผีร้ายอยู่ คุณไม่สามารถพักที่นั่นได้นะ’ นายเค่งตอบอย่างเรียบง่ายว่า ‘ฉันจะแสดงให้เห็นให้คุณได้เห็นพระเจ้าของฉันมีอำนาจมากกว่าผีร้ายใดๆ’ พระเจ้าทดสอบความเชื่อของชายคนเฒ่าขมุในการเข้าพักที่บ้านหลังนี้ ในคืนแรกที่นี่ นายเค่งและภรรยาได้ยินเสียงแปลกๆ และ

เสียงเคาะที่ฝาบ้าน เขาจึงคุกเข่าลงทำการอธิษฐาน ขอพระเจ้าให้ขับไล่ผีร้ายเหล่านั้นออกไป หลังจากนั้น ทั้งสองก็นอนหลับโดยปราศจากการรบกวนอีก” (Andrianoff and Andrianoff, 2000: 5-6)

เช่นเดียวกับบันทึกของ Garland Bare มิชชันนารีชาวอเมริกันที่เดินเท้าขึ้นไปยังหมู่บ้านม้งค้ำฮ่อ บนดอยสูงในอำเภอปัว จังหวัดน่าน เมื่อปี ค.ศ. 1954 คำคืนแรกที่เข้าพบกับชาวบ้าน หัวหน้าครัวเรือนเจ้าบ้านชาวม้งถามเขาว่า “ทำไมท่านจึงต้องจากพ่อแม่และครอบครัวมาไกลถึงที่นี่?” Garland Bare เขียนบรรยายว่า “เราได้อธิบายว่าวัตถุประสงค์ของเราคือการนำเอาข่าวดีเกี่ยวกับพระเยซู ผู้ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าบรรดาผีร้ายที่ห้อมล้อมชนเผ่าม้งอยู่” (Bare, 2015: 50)

เหมือนกรณีของ Otto Scheuzger มิชชันนารีชาวสวิสที่ต้องการให้ชาวบ้านสร้างบ้านพักให้ครอบครัวของเขาที่กลางหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านต่างก็คัดค้านเพราะที่นั่นเป็นที่ที่มีผีดุ และพยายามโน้มน้าวให้เขาเปลี่ยนใจ ด้วยความสุ่ม ชาวต่างชาติ (มิชชันนารี) อธิบายว่า “ภรรยาและผมไม่กลัวผี พระเยซูอยู่กับเรา พระเยซูมีอำนาจมากกว่าบรรดาผีทั้งหลายและพลังแห่งความมืด เราจะยืนตื้ออยู่ที่นั้ตรงที่พวกคุณไม่กลัวที่จะสร้าง(บ้านให้เรา)ที่นี่ มันจะเป็นการดี เพราะพวกคุณจะได้เห็นว่าเราทำอะไร” (Scheuzger, 1963: 59-60)

การทดแทนวัตถุบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยสัญลักษณ์ของคริสเตียน

สำหรับชาวม้งแล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีมีทั้งผีดีและผีร้าย นั่นคือ ผีดีประกอบด้วยผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือนซึ่งประจำอยู่ตามจุดต่างๆ ในบ้าน เทพประจำท้องถิ่น แม่น้ำ ป่าเขา และท้องฟ้า เป็นต้น กับผีร้ายอย่างผีจอมปลวก ผีแองน้ำ ผียอดหญ้าหวาย ฯลฯ แต่สำหรับมิชชันนารีชาวตะวันตกแล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพ หรือผีเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผีมารหรือซาตานทั้งสิ้น ซึ่งตรงข้ามกับพระเจ้าและพระเยซูคริสต์ที่เป็นเทพของศาสนาคริสต์ เป็นพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่และใสสะอาด ดังนั้น ก่อนที่จะรับเอาพระเจ้าหรือพระเยซูคริสต์เข้ามาในบ้านและในใจ จึงต้องรื้อเอาวัตถุบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นไปทิ้งหรือเผาไฟ

บันทึกตอนหนึ่งของมิชชันนารีครอบครัว Andrianoff ที่ทำงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์กับชาวม้งในเชิงขวางของลาวระหว่างปี ค.ศ. 1949-1951 บรรยายว่า

“หมั่วเหยี่ย (หัวหน้าครอบครัวชาวม้ง) อธิษฐานเป็นภาษาม้ง ขอให้พระเยซูคริสต์เข้ามาในชีวิตของเขา จากนั้นเขายืนขึ้นและเดินไปที่หิ้งผี (spirit altar) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางอำนาจและจิตวิญญาณของเขา เขารวบเอาทุกอย่างที่เป็นเครื่องบูชาเคารพและถึงหิ้งผีออกจากผนังบ้าน สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวถอดเครื่องประดับและสายสร้อยคอที่เกี่ยวข้อง

กับผีออกจากการสวมใส่ แล้วยื่นให้หมั่วเหยี้ย ทุกคนเดินออกไปนอกบ้านที่ซึ่งหมั่วเหยี้ยได้ ก่อกองไฟขนาดใหญ่เอาไว้เพื่อเผาเครื่องบูชาผี อันเป็นสัญญาณว่าเขาได้ตัดขาดจากผี เหล่านั้นอย่างเด็ดขาด กับทั้งเป็นสัญญาณถึงการลบล้างบทบาทความเป็นหมอผี(คนทรง) ก่อนหน้านี้” (Andrianoff and Andrianoff, 2000: 7)

ครั้งหนึ่งที่หมั่วเหยี้ย(มังคนแรกที่นับถือศาสนาคริสต์)และนายเค่ง(ชายขมุที่เป็น ผู้ช่วยของครอบครัว Andrianoff) เดินทางเข้าไปตัดผีที่หมู่บ้านมังแห่งหนึ่ง ปรากฏคำ บรรยายในหนังสือว่า “ได้เวลา 8.00 น. ของเช้าวันที่สามที่หมั่วเหยี้ยกับนายเค่งไปที่หมู่บ้าน บรรดาชาวบ้านต่างมารวมตัวกันที่บ้านของหัวหน้าหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง เวลา 10 นาฬิกา ทุกคนได้ตกลงกันว่าพวกเขาต้องการ ‘เข้าสู่พระเยซูคริสต์’ นายเค่งและหมั่วเหยี้ยเริ่มด้วยการรื้อวัตถุบูชาผีออกจากบ้านของหัวหน้าหมู่บ้าน แล้วโยนเข้าไปในกองที่ท้ายบ้าน และเริ่ม เดินจากบ้านสู่บ้าน ถึงทุกอย่างที่เป็นเครื่องบูชา ก็รวบรวมเอาเครื่องประดับที่เกี่ยวข้องกับผี ซึ่งทุกคนสวมใส่ออก โยนเข้าไปในกองไฟที่เปลวสูงกว่าห้าเมตรบนอากาศ” (Andrianoff and Andrianoff, 2000: 9-10)

บันทึกของ Otto Scheuzger กล่าวถึงหล้าเต็ง(คนมังที่หันมานับถือศาสนาคริสต์) กับภรรยาและฟ่ง ได้คุกเข่าลงพร้อมกับชาวต่างชาติ(ครอบครัว Scheuzger) ในกระท่อม ทำ การอธิษฐานว่าทุกคนเชื่อในพระองค์ ขอให้เข้ามาในใจและอยู่ในบ้าน ทุกคนไม่ยอมเป็น ทาสของผีอีกต่อไปแล้ว แต่ต้องการอยู่ด้วยและเป็นผู้รับใช้พระองค์ ขอให้พระเยซูคริสต์ ชำระจิตใจด้วยพระโลหิตของพระองค์ ปกป้องและอวยพรให้ทุกคน

จากนั้นพวกเขาได้ยืนขึ้น และหล้าเต็งได้เดินกับชาวต่างชาติไปยังที่หิ้งบูชา อาจารย์(มิชชันนารี)ทำการอ่านอะไรบางอย่างในหนังสือเล่มปกสีดำ แล้วหล้าเต็งทำการตั้ง หิ้งกับแผ่นกระดาษบูชาบรรพบุรุษซึ่งมีเลือดและขนไก่ออก หล้าเต็งโยนทั้งหมดเข้าไปในกอง ไฟ (Scheuzger, 1963: 78-79)

ภาพที่ 1 Ernest Heimbach มิชชันนารีเฝ้าหึ่งสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของครอบครัวมั่งที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ จังหวัดพิษณุโลก ปี ค.ศ. 1955. ที่มา: ครอบครัว Rulison

เนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวถึงหญิงมั่งคนหนึ่งที่เป็นคนทรง(หมอผี)ได้เรียกชาวต่างชาติ (มิชชันนารี)มาที่บ้าน มีการร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้าและอธิษฐาน แล้วเอาม้านั่งไสยศาสตร์(ม้านั่งยาวสำหรับทำพิธีเข้าทรง)ไปเฝ้าหึ่งนอกบ้าน รวมทั้งเครื่องเช่นไห้อื่นๆ ด้วย แต่โปสเตอร์(รูปพระเยซูคริสต์)ถูกนำมาห้อยแทน กับไม้กางเขนที่มีบทพระพันธ์เขียนติดเอาไว้ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาม้ง ใจความว่า “พระเยซูคริสต์กล่าวว่า: ฉันท้เป็นทางนั้น เป็นความจริงและเป็นชีวิต ไม่มีใครเข้าถึงพระบิดาได้นอกจากทางฉัน” (Scheuzger, 1963: 91) กลยุทธ์ดังกล่าวมักปรากฏในรูปถ่ายที่มิชชันนารีเกือบจะทุกคนใช้ในการเผยแพร่เปลี่ยนศาสนา ประการสำคัญคือเป็นหลักฐานในการส่งกลับไปยังคริสตจักรต้นสังกัดในประเทศต้นทางด้วย

การรักษาโรคและอธิษฐานขอให้พระเจ้าช่วย

มิชชันนารีชาวตะวันตกเป็นผู้ที่มาจากสังคมที่มีความก้าวหน้ากว่าในวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ การออกไปเผยแพร่และเปลี่ยนศาสนาให้คนอื่นจึงมีการนำเอาการรักษาโรคและอาการเจ็บป่วยไปให้บริการควบคู่กันด้วย ด้วยเหตุนี้มิชชันนารีจึงถูกผู้คนในสังคมไทยเรียกจนติดปากว่าเป็น “หมอ” เช่น หมอบรัดเลย์ หมอดอดด์ เป็นต้น ประการสำคัญคือผู้ป่วยเป็นผู้ที่กำลังประสบปัญหาสุขภาพกายและใจ มิชชันนารีจึงมักใช้โอกาสนี้ทำการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยยาแผนตะวันตก ขณะเดียวกันก็อธิษฐานให้พระเจ้าช่วยในแง่ของจิตใจของผู้ป่วยด้วย ซึ่งมักจะประสบผลสำเร็จ แต่ในความเข้าใจของผู้ป่วยแล้วมักจะถูกมิชชันนารีอธิบายว่าอาการป่วยหายเพราะเหตุผลทางความเชื่อจากการรักษาของพระเจ้ามากกว่า

Otto Scheuzger เขียนถึงตอนทำงานกับชาวม้งที่บ้านห้วยเหลืองในจังหวัดตาก ใจความตอนหนึ่งว่า “จู่เซ็งโผล่มาพร้อมกับลูกชายตัวเล็ก หล้าหน่างกับตู้ซางรู้สึกประหลาด จึงทักขึ้นว่า ‘จู่เซ็ง อาการของคุณดีขึ้นไหม?’ ‘พระเยซูคริสต์ได้รักษาผม อาจารย์ (มิชชันนารี) อธิษฐานกับผม และฉีดยาให้ผม ตอนนี้อาการป่วยเกือบจะหายคืนเป็นปกติแล้ว สรรเสริญและของคุณพระเจ้า’ ‘ดังนั้น ตอนนี้คุณจะไม่เอาหิ้งผึกกลับไปแขวนอีกแล้วใช่ไหม?’ ‘ไม่แน่นอน พ่อของผมและผมต้องการเป็นคนของพระเยซูคริสต์ต่อไป’” (Scheuzger, 1963: 88-89)

ขณะที่ Dr. Garland Bare ได้บันทึกภายหลังจากสำเร็จการศึกษาจากคณะแพทยศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เอาไว้ว่า “ก่อนที่จะย้ายครอบครัวไปอยู่(ที่อำเภอป่าในจังหวัดน่าน) ผมได้เดินทางช่วงสั้นๆ ไปที่เมืองน่าน เพื่อปรึกษากับเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ‘กรมการแพทย์ของไทยจะช่วยบุคลากรและเครื่องมือแพทย์ให้คุณ เรายังคาดหวังที่จะคัดหมอคนไทยไปช่วยคุณด้วย’ คำพูดของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด

ทันทีที่ผมได้หายใจลึกๆ ผมตอบว่า ‘ไม่มีปัญหาครับท่าน ผมเป็นมิชชันนารีคริสเตียน ผมจะทำตัวอย่างไรกับความเชื่อของผมในการทำงานในโรงพยาบาลของรัฐ?’ เขาตอบว่า ‘มันเป็นความจริงที่ว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาราชการของเรา เราจะขอให้คุณอย่าทำการให้บริการศาสนาในตึกที่เป็นสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ถ้าคุณรู้สึกว่าจะหากองค์ประกอบของความเชื่อของคุณ(คริสเตียน)จะเป็นสิ่งที่จะช่วยเหลือได้ตามความต้องการของผู้ป่วยที่เป็นปัจเจกบุคคล ก็สามารถแบ่งปันได้’” (Bare, 2015: 143)

ภาพที่ 2 Don Rulison มิชชันนารีชาวอเมริกัน หยอดยารักษาตาให้เด็กชาวม้ง จังหวัดพิษณุโลก ปี ค.ศ. 1957. ที่มา: ครอบครัว Rulison

การสอนให้อ่านออกเขียนได้

การรู้หนังสือหรืออ่านออกเขียนได้เป็นการยกระดับความสามารถของปัจเจกบุคคลให้สามารถสื่อสารกับคนอื่นผ่านระบบตัวเขียนได้ กับทั้งยังทำให้ได้รับการยกย่องจากผู้คนในสังคมด้วย โดยเฉพาะในสังคมที่แต่เดิมไม่มีระบบตัวเขียนอย่างขาม้งและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มิชชันนารีที่เข้าไปเผยแพร่งานศาสนาในยุคแรกๆ จึงพยายามสร้างระบบตัวเขียนของตัวเองขึ้น โดยใช้ตัวอักษรโรมัน ดังระบบ RPA (Bertrais, 1991) ที่ขาม้งใช้กันทั่วโลกในปัจจุบัน

Otto Scheuzger ได้บันทึกการสอนหนังสือเอาไว้ว่า “ฝังอยู่ที่ไหน?” ตูซังถาม ‘เรียนหนังสืออยู่ที่บ้านของครู’ แม่ของเธอตอบด้วยความภาคภูมิใจ ‘ครูได้เริ่มให้บทเรียนทุกวัน เน้นและลงก็กำลังเรียนอยู่ด้วย’ ‘พวกเขาเรียนหนังสืออะไรกัน ไทยหรือฝรั่ง?’ ‘แน่นอน พวกเขาสอนพวกเราจากหนังสือของพระเยซูคริสต์เป็นภาษาขาม้ง’ ‘ฉันจะไปดูให้เห็นด้วยตาตัวเอง’ ตูซังรีบเร่งเดินไปที่บ้านของครู ที่นั่น เปลวไฟกำลังลุกไหม้ใต้ก้นกาต้มน้ำ ข้างเตาไฟมีครู(มิชชันนารี)นั่งยองๆ หนาบด้วยเด็กขาม้งสามคน และใช้นิ้วชี้ทำการเขียนลงบนพื้นดินที่เลอะด้วยเถ้าถ่าน ‘พวกเรากำลังเรียนการอ่านและเขียน นี่คือตัว A ดูสิตูซัง มันเยี่ยมมากเลยที่ เน้น ลงและฝังสามารถเขียนได้’” (Scheuzger, 1963: 80)

เช่นเดียวกับ Don Rulison และภรรยาที่เริ่มต้นทำการเผยแพร่งานศาสนาคริสต์ในชุมชนขาม้งที่จังหวัดพิษณุโลก ภรรยาได้ใช้เวลาตอนหัวค่ำในการสอนเด็กและแม่บ้านขาม้งให้สามารถอ่านและเขียนภาษาขาม้งได้ ด้วยการใช้นิ้วชี้ระบบตัวเขียนโรมัน ดังภาพถ่าย

ภาพที่ 3 ภรรยาของ Don Rulison สอนหนังสือให้เยาวชนขาม้ง จังหวัดพิษณุโลก ปี ค.ศ. 1958

ที่มา: ครอบครัว Rulison

การสอนให้ชาวบ้านสามารถอ่านออกเขียนได้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการเปลี่ยนศาสนาได้ง่ายขึ้น เพราะจะทำให้สามารถอ่านพระคัมภีร์และบทเพลงสรรเสริญพระเจ้าได้ ดังที่จูเอ็ง ว่าง อดีตศาสนาจารย์ม้งที่จังหวัดสุโขทัยได้ย้อนให้เห็นถึงความทรงจำเมื่อตอนเป็นเด็กว่า “พอกับแม่ส่งพี่น้องไปเรียนโรงเรียนไทยกัน แต่บอกผมว่าเป็นคนสมองช้า เลยให้ผมช่วยทำงานอยู่บ้าน เมื่อมีเวลาว่าง ผมจึงตามมิชชันนารีไปเผยแพร่ศาสนา ตอนค้ำก็เรียนอ่านและเขียนภาษาม้ง ผมจึงเป็นคนม้งรุ่นแรกที่สามารถอ่านและเขียนระบบตัวเขียนนี้ได้” (จูเอ็ง ว่าง, การสัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2556) จูเอ็งจึงกลายเป็นหนึ่งในเยาวชนม้งรุ่นแรกที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์และมีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสังคมม้งในประเทศไทย

การให้บริการหอพักนักเรียน

ยุคคริสต์ทศวรรษ 1950-1960 ชุมชนม้งและชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่นๆ ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ห่างไกลจากตัวเมืองที่มีสถานศึกษา การที่มิชชันนารีสร้างหอพักในตัวอำเภอหรือตัวจังหวัด ในด้านหนึ่งนับเป็นคุณูปการที่เปิดโอกาสให้เยาวชนจากชุมชนบนภูเขาได้เข้าพักอาศัยเพื่อเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่ราบ การให้บริการหอพักเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งในการซึมซับความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาคริสต์เพื่อให้เยาวชนชาติพันธุ์เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ดังคำเปรียบเปรยที่ว่าเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาว เป็นกลุ่มคนที่ไร้เดียงสา หากต้องการใส่ความคิดหรือความเชื่ออะไรก็ยอมทำได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ เปรียบกับการย้อมผ้าขาวด้วยสี

นอกเหนือจากเวลาเรียนในโรงเรียน มิชชันนารีมีบทบาทอย่างมากในการฝึกความเป็นระเบียบวินัยและซึมซับความเชื่อศาสนาคริสต์ให้เยาวชนที่อยู่หอพักคริสเตียน ดังตัวอย่างของนักเรียนม้งที่เข้าพักในหอพักคริสเตียนที่ตัวอำเภอปัวซึ่งดำเนินการโดยมิชชันนารีชาวอเมริกัน ระหว่างช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960-1980 อดีตนักเรียนม้งที่เคยพักหอพักแห่งนี้ย้อนความทรงจำว่าตัวเขาได้รับการฝึกฝนให้เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบวินัยและความสำคัญของเวลา เพราะหลังเลิกเรียนวันจันทร์ถึงศุกร์ นักเรียนแต่ละชั้นจะถูกจัดตารางให้เรียนภาษาอังกฤษกับมิชชันนารี ทำความสะอาดรอบหอพัก เล่นกีฬา อ่านหนังสือ ทำอาหารเย็น ฯลฯ สลับกันไปแต่ละวัน แต่สำคัญคือทุกคนต้องเข้าร่วมการนมัสการพระเจ้า เรียนรู้เรื่องราวของพระเยซูคริสต์และเรียนบทในพระคัมภีร์หลังจากรับประทานอาหารเย็นแล้ว นอกนั้นเป็นการร่วมงานวันสำคัญ โดยเฉพาะงานวันคริสต์มาส เนื่องจากเป้าหมายของมิชชันนารีคือการเปลี่ยนให้นักเรียนมานับถือศาสนาคริสต์ ดังนั้น นักเรียนแต่ละคนจึงถูก

ถามบ่อยๆ ว่า “เมื่อไหร่จะเป็นคริสเตียน?” อันเป็นการสร้างความลำบากใจอย่างมากต่อแต่ละคนที่มีถูกถามบ่อยๆ แต่ทุกคนก็พยายามหลบหน้ากับทั้งสรรหาเหตุผลต่างๆ มาตอบเพื่อที่จะให้ผ่านพ้นไปในแต่ละครั้งที่ถูกถาม

อดีตนักเรียนหอพักคริสเตียนอีกคนหนึ่งเล่าว่า ช่วงก่อนการปิดภาคเรียนยาวในฤดูร้อน มิชชันนารีผู้ดูแลหอพักคริสเตียนที่อำเภอปัวในจังหวัดน่าน กับหอพักคริสเตียนเชิงคำในจังหวัดพะเยา ได้จัดการประชุมเพื่อนมัสการพระเจ้าขึ้นที่จังหวัดพะเยาสามปีต่อเนื่องกัน พานักเรียนคนมั่งและคนเมี้ยนไปร่วมการประชุมประจำปีกัน มีการเชิญศาสนาจารย์ที่มีชื่อเสียงมาทำการเทศนา เชิญคนที่เป็นคริสเตียนมาเป็นพยานถึงความอัศจรรย์ของพระเจ้า ร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้า คินสุดท้ายมีการเรียกแต่ละคนที่ยังไม่เป็นคริสเตียนไปพบศาสนาจารย์เป็นการส่วนตัว ช่วยอธิษฐานขอให้พระเจ้าดลบันดาลใจ สอนให้เปิดใจและสารภาพกับพระเจ้าด้วยตัวเอง แล้วจะเห็นนิมิตความอัศจรรย์จากพระเจ้า ด้วยความเกรงใจในที่ประชุมของวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันสุดท้าย หลายคนจำต้องยอมรับพระเจ้าต่อหน้ามิชชันนารี แต่หลังจากนั้นส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ใส่ใจกับการเข้าพิธีศีลจุ่มหรือล้างบาปแต่ประการใด หลังจากนั้นจึงเลิกการจัดประชุมประจำปีระหว่างหอพักไป

ภาพที่ 4 นักเรียนมั่งที่พักในหอพักคริสเตียนอำเภอปัว จังหวัดน่าน ปี ค.ศ. 1967

ที่มา: Imogene Williams

อีกหนึ่งในวิธีการของมิชชันนารีอันเป็นลักษณะกึ่งบังคับให้นักเรียนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์คือการให้ทุนการศึกษา นั่นคือหากนักเรียนคนไหนที่มีผลการเรียนดีและต้องการเรียนต่อในระดับสูงขึ้น ภายหลังจากจบชั้นมัธยมในพื้นที่ แต่มีฐานะครอบครัวที่ยากจน มิชชันนารีแนะนำว่าจะสามารถหาทุนการศึกษาหรือผู้อุปถัมภ์จากต่างประเทศได้

แต่มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นนักเรียนที่เป็นคริสเตียนเท่านั้น บางส่วนของนักเรียนที่เรียนดีจึงยอมเปลี่ยนศาสนาเพื่อให้ได้รับทุนการศึกษา ขณะที่ส่วนใหญ่ไม่เลือกที่จะรับทุน ดังตัวอย่างของบรรจง ว่าง (ชื่อสมมุติ) ที่เข้าเรียนต่อที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ต่อด้วยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อต้นคริสต์ทศวรรษ 1980 ได้กล่าวว่า “มิชชันนารีให้ทุนการศึกษาแก่ผมในปีแรกที่เรียนที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ แต่เมื่อเขาถามผมหลายรอบว่าจะเป็นคริสเตียนหรือไม่ ผมก็ตอบบายเพียง ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจยกเลิกการให้ทุนการศึกษาแก่ผม ดังนั้น ผมจึงต้องดิ้นรนหาทุนเรียนเองจนจบระดับปริญญาตรี” (บรรจง ว่าง, การสัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2567)

3. สรุปและอภิปราย

การเปลี่ยนให้ไปนับถือศาสนาคริสต์ (conversion to Christianity) ในบทความนี้ผู้เขียนหมายถึงปฏิบัติการที่มิชชันนารีชาวตะวันตกใช้ในการสร้างความศรัทธาและความเชื่ออันนำมาซึ่งการตัดสินใจละทิ้งความเชื่อหรือศาสนาเดิมแล้วหันมานับถือศาสนาคริสต์แทน เนื้อหาที่ได้นำเสนอในบทความนี้ได้จากบันทึกชีวประวัติส่วนตัวของมิชชันนารีสี่ครอบครัว ภาพถ่ายและจดหมายที่มิชชันนารีสองในสี่ครอบครัวนี้เขียนส่งกลับไปยังโบสถ์ต้นสังกัดในประเทศต้นทาง โดยเน้นกลยุทธ์การเผยแพร่และเปลี่ยนศาสนาคริสต์โดยมิชชันนารีสายโปรเตสแตนต์ที่ทำงานกับชาวม้งในประเทศลาวและไทย ระหว่างคริสต์ทศวรรษ 1950-1980 ผู้เขียนพบว่าอย่างน้อยมีห้ากลยุทธ์ด้วยกัน คือ การแสดงอำนาจพระเยซูคริสต์เหนือความเชื่อท้องถิ่น การทดแทนวัตถุบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยสัญลักษณ์ของคริสเตียน การรักษาโรคและอธิษฐานขอให้พระเจ้าช่วย การสอนให้อ่านออกเขียนได้ และการให้บริการหอพักนักเรียน

นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอย่าง Max Weber และ Clifford Geertz ชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างหลักระหว่างศาสนาดั้งเดิมกับศาสนาหลักของโลกอยู่ที่ความมีเหตุผลที่เหนือกว่าของฝ่ายหลัง (อ้างใน Hefner, 1993: 7 และ 10) เช่นเดียวกับ Jean และ John Comaroff (1991) ที่ศึกษาอิทธิพลของศาสนาคริสต์ที่มีต่อคนท้องถิ่นในแอฟริกา กับ Maia Green ที่ศึกษาการแสดงอำนาจของศาสนาคริสต์และมิชชันนารีที่มีเหนือความเชื่อท้องถิ่นของชาวแทนซาเนียในฟากตะวันออกของทวีปแอฟริกา ต่างพบว่าศาสนาคริสต์ที่เข้ามาพร้อมกับการขยายตัวของลัทธิล่าอาณานิคมจากยุโรป เป็นการนำมาซึ่งอำนาจที่เหนือกว่าของพระเจ้าที่มีต่อความเชื่อดั้งเดิมของคนท้องถิ่น (Green, 2003) เช่นเดียวกับกลยุทธ์ต่างๆ ที่มิชชันนารีชาวตะวันตกได้ใช้ในการแสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าของศาสนา

คริสต์ต่อความเชื่อของชาวม้งในลาวและไทย ซึ่งก็ส่งผลต่อความสำเร็จระดับหนึ่งในแง่ของจำนวนครอบครัวชาวม้งที่หันไปนับถือศาสนาคริสต์ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950-1980

ประมาณเจ็ดทศวรรษแล้วที่มีมิชชันนารีชาวตะวันตกเริ่มทำการเผยแพร่ศาสนาในหมู่ชาวม้งในลาวและไทย ผลพวงระยะยาวที่เกิดตามมาคือ ในด้านหนึ่ง ปัจจุบันลูกหลานของครอบครัวชาวม้งที่หันไปนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ตั้งแต่ยุคแรกได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะชาวม้งอพยพจากประเทศลาวที่ได้ไปตั้งถิ่นฐานในสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่หลังปี ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา ศาสนาจารย์ม้งโปรเตสแตนต์ในอเมริกาและไทยมีบทบาทอย่างมากในการสานต่อความเชื่อและเปลี่ยนศาสนาคริสต์ให้ชาวม้งทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากการจัดงานเทศกาลพระเยซู (Yexus Fest) หลายครั้งที่ผ่านมา ซึ่งครั้งล่าสุดคือปี ค.ศ. 2023 ที่หอประชุมและศูนย์แสดงสินค้านานาชาติ จังหวัดเชียงใหม่ มีม้งคริสเตียนกว่า 5,000 คน จาก 10 ประเทศมาร่วมกัน(https://www.youtube.com/watch?v=hV0_CXF86GQ) อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่ง กลับพบว่าการเคร่งในความเชื่อและใช้กลยุทธ์ในการเปลี่ยนศาสนาตามแบบมิชชันนารีชาวตะวันตกดังกล่าวกลับสร้างความขัดแย้งต่อญาติพี่น้องม้งที่นับถือบรรพบุรุษอยู่เช่นกัน ในอีกด้านหนึ่ง วิธีการเผยแพร่ศาสนาแบบสุดโต่งดังกล่าว กลับก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์และความเกลียดชังจากคนม้งที่นับถือความเชื่อบรรพบุรุษ และความตึงเครียดในหมู่ของผู้เผยแพร่และศาสนาคริสต์นิกายต่างๆ ในท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2559). *คิวิไลซ์ข้ามพรมแดน: การเผยแพร่ศาสนาของม้งโปรเตสแตนต์ในเอเชียอาคเนย์*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- Andrianoff, Jean and Ruth Andrianoff. (2000). *Chosen by the God of grace: The story of the birth of the Hmong church through the eyes of Ted and Ruth Andrianoff*. Jean Andrianoff.
- Bare, Garland. (2012). *A Tibetan childhood*. Kearney, NE: Lifechange Media.
- Bare, Garland. (2015). *Where are the miracles?* Kearney, NE: Lifechange Media.
- Barney, George Linwood. (1957). *Christianity: Innovation in Meo culture: A case study in Missionization* (Doctoral dissertation). University of Minnesota.

- Beaver, R. Pierce. (1997). The history of mission strategy. In Ralph R. Winter (Ed.), *Perspectives on the world Christian movement* (pp.228-238). Pasadena, CA: William Carey Library.
- Bertrais, Yves. (1991). *How the "Hmong R.P.A." was crated and has spread from 1953 to 1991*. Guyana: OMI.
- Clarke, Samuel R. (1911). *Among the tribes in south-west China*. London: China Inland Mission.
- Comaroff, J., & John, L. Comaroff. (1991). *Of Revelation and Revolution: Christianity, Colonialism and Consciousness in South Africa, Volume One*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Culas, Christian and Jean Michaud. (1997). A contribution to the study of Hmong (Miao) migrations and history. *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 153(2), 211-243.
- Fiveable. (2024). Religious conversion – Honors world history. Retrieved from <https://fiveable.me/key-terms/hs-honors-world-history/religious-conversion>.
- Goorin, Henri. (2016). Religious conversion, Oxford bibliographies, retrieved from <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0146.xml>.
- Green, Maia. (2003). *Priests, witches and power: Popular Christianity after mission in Southern Tanzania*. Cambridge University Press.
- Hefner, Robert W. (1993). Introduction: World building and the rationality of conversion, in Robert W. Hefner (Ed.), *Conversion to Christianity: Historical and Anthropological perspectives on a great transformation* (pp. 3-44). Berkeley: University of California Press.

- Keyes, Charles F. (1993). Why the Thai are not Christians: Buddhist and Christian conversion in Thailand, in Robert W. Hefner (Ed.), *Conversion to Christianity: Historical and anthropological perspectives on a great transformation* (pp. 259-284). University of California Press.
- Menez, Alexandro. (2025). The construction of discovery: Crónica de Guiné, the Treaty of Tordesillas, and the foundations of Iberian Colonial sovereignty (1453–1494). *Co-herencia*, 22(42), 46-82.
- Michaud, Jean. (2004). French missionary expansion in colonial upper Tonkin. *Journal of Southeast Asian Studies*, 35(2), 287-310.
- Pollard, Sam. (1919). *The story of the Miao*. London: Henry Books.
- Savina, Francois Marie. (1920). *Histoire des Miao*. Hong Kong: Imprimerie de Societe des Missions Etrangeres.
- Scheuzger, Otto. (1963). *The new trail among the tribes in north Thailand*. Translated from the German by Joyce Baldwin. London: Overseas Missionary Fellowship (China Inland Mission).
- Tapp, Nicholas. (1989). The impact of Missionary Christianity upon marginalized ethnic minorities: The case of the Hmong. *Journal of Southeast Asian Studies*, 20(1), 70-95.
- Tapp, Nicholas. (2009). "Prologue" in Samuel R. Clarke. *Among the tribes in south-west China* (pp. 11-25). Caravan Press.
- T. P. Nyiaj Pov (Father Yeves Bertais). (1991). *Cov ntawv Hmoob R.P.A. sawv los li cas?* Javouhey, Guyane. France.
- Wasserman, Pam. (2024). World population by religion: A global tapestry of faith. Retrieved from <https://populationeducation.org/world-population-by-religion-a-global-tapestry-of-faith/>.